

Черниш С.С.
кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри аудиту і аналізу
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільський національний економічний університет

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті розкрито питання ефективного використання лізингу як важливого джерела інноваційно-інвестиційного розвитку сільського господарства. Досліджено особливості фінансового лізингу в сучасних умовах господарювання. Запропоновано напрямки удосконалення та розвитку фінансового лізингу.

Annotation. In the article the question of the effective use of leasing is exposed as an important source of innovative investment development of agriculture. The features of the financial leasing are explored in the modern terms of menage. Directions of improvement and development of the financial leasing are offered.

Ключові слова: лізинг фінансовий лізинг, аграрна сфера, фінансове забезпечення інвестиційної діяльності, лізингоодержувач, лізингодавець, ліверидж, оперативний лізинг

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин особливої актуальності набуває питання підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та ефективності їх фінансово-виробничої діяльності. Для вирішення цих питань потрібне якісне оновлення матеріально-технічної бази, запровадження нової техніки, технологій та організації виробництва. Це обумовлює необхідність пошуку нових форм фінансування виробничої діяльності, серед яких важливе місце посідає фінансовий лізинг, що виступає джерелом фінансового забезпечення інвестиційної діяльності сільськогосподарських товаровиробників та важливим фактором оновлення їх матеріально-технічної бази.

Практика засвідчує, що розвиток фінансового лізингу в аграрній сфері поки що стримується недостатнім науковим, організаційним, правовим та фінансовим забезпеченням. Ефективне функціонування фінансового лізингу ускладнюється й через кризові явища у національній економіці, недосконалість державного моніторингу лізингу, мінливе правове

середовище, низький рівень інформаційного забезпечення тощо. Об'єктивна необхідність розвитку лізингової діяльності в аграрній сфері економіки визначає актуальність досліджуваної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досвід лізингу широко набутий у розвинутих країнах. У працях зарубіжних учених ґрунтовно досліджено більшість теоретичних і практичних аспектів організації та регулювання лізингових відносин. Однак, незважаючи на високий рівень розробок, їх безпосереднє використання в процесі організації лізингової діяльності у вітчизняному сільському господарстві потребує відповідної адаптації.

Питання фінансового забезпечення процесу формування та використання матеріально-технічної бази на умовах лізингу досліджувалися в роботах вітчизняних учених Алексійчука В.М., Андрійчука В.Г., Василика О.Д., Внукової Н.Н., Гайдуцького П.І., Гриценка О.Ф., Грушка В.І., Дем'яненка М.Я., Кравченка В.І., Лобаса М.Г., Лютого І.О., Маліка М.Й., Пересади А.А., Пилипченка О.І., Сахацького М.П., Сосюрка Ю.В., Стецюка П.А.. Дослідниками визначено економічну сутність лізингу, проведено класифікацію лізингових операцій, досліджено особливості організації економічних взаємовідносин між лізингодавцем та лізингоодержувачем в Україні, обґрунтовано методи державного регулювання лізингових операцій, визначено правові та економічні умови розвитку лізингових операцій у трансформаційний період, інші окремі питання лізингової діяльності.

Недостатньо вивченими залишаються питання організаційно-методичного та фінансового характеру. Зокрема, відсутнє обґрунтування методів визначення розміру та схем здійснення лізингових платежів, прийнятних для всіх учасників лізингового договору, методичні аспекти аналізу ефективності лізингових операцій тощо. Все це визначає необхідність вирішення питань удосконалення організації та механізмів функціонування фінансового лізингу в АПК на основі комплексного підходу та системності в опрацюванні конкретних питань.

Постановка завдання. Для забезпечення ефективного використання лізингу як важливого джерела інноваційно-інвестиційного розвитку сільського господарства метою даної статті є вивчення та науковий аналіз теоретико-методичних та організаційно-економічних аспектів фінансового лізингу і на цій основі обґрунтування напрямків удосконалення та розвитку фінансового лізингу. Для досягнення цієї мети поставлені завдання: виявити фактори, що стримують розвиток фінансового лізингу в аграрній сфері національної економіки та визначити основні напрями розвитку фінансового лізингу в АПК України виходячи з інтересів лізингоодержувача.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідженням встановлено, що засновником лізингу вважається Генрі Шонфенльд, який організував у 1952 р. в США відповідну компанію. Пізніше в розвинутих країнах лізинг перетворився в дуже розповсюджену операцію: у США в лізингу знаходиться 45% виробничого устаткування, у Японії - 33, у ФРН - 18; у США здається 19% наявних комп'ютерів, 12,5% літаків, 86,7% вантажних автомобілів, 5,5 будівель..

Характеризуючи сутнісне визначення лізингу слід відзначити, що лізинг представляє собою специфічну, доповнюючу форму перспективного фінансування капіталовкладень, альтернативного банківському кредитуванню, і передбачає використання своїх власних фінансових ресурсів. Він дає можливість всім суб'єктам господарювання одержувати необхідні машини і обладнання без значних одночасних витрат а також позбутися проблем з старінням засобів виробництва.

У залежності від умов, передбачених учасниками лізингу, розрізняють фінансовий і оперативний лізинг. Критерієм для виділення понять є обсяг обов'язків лізингодавця на термін використання об'єкта лізингу. Назва першого обумовлена тим, що лізингова компанія фінансує угоду; термін оренди в цьому випадку наближається до терміну повної амортизації об'єкта лізингу. Наприкінці дії угоди устаткування можна купити, продовжити оренду чи договірні відносини.

Фінансовий лізинг поділяється на: лізинг в обслуговуванні; ліверидж лізинг; "у пакеті";

Лізинг з обслуговуванням являє собою поєднання фінансового лізингу з обслуговуванням з договором підряду та передбачає надання цілого ряду послуг, пов'язаних з утриманням на обслуговування та утримання зданого в оренду обладнання.

Ліверидж лізинг – особливий вид фінансового лізингу. У його угоді більша частка (за вартістю) обладнання, що здається в оренду, береться в позику у третьої сторони –інвестора .У першій половині строку оренди здійснюються амортизаційні відрахування по орендованому обладнанню та виплата відсотків за взятю позику на його придбання, що знижує оподаткований прибуток (дохід) інвестора та створює ефект відстрочки податку.

Лізинг "у пакеті" - система фінансування підприємства, при якій будівлі та споруди надаються у кредит, а обладнання здається орендареві за угодою оренди.

За методами фінансування існують :

- терміновий лізинг, при якому здійснюється одноразова оренда майна;

• поновлювальний лізинг, при якому договір продовжується по закінченню першого строку контракту.

Роздільний лізинг – це ускладнений варіант фінансового лізингу, який передбачає участь в угоді кількох компаній та фінансових установ. Роздільний лізинг використовується в тому випадку, коли лізингодавець фінансує лише частину технічних засобів, а інша частина сплачується позиками інших учасників. Власником цього комплексу технічних засобів залишається лізингодавець, за яким зберігається право отримання податкових пільг по лізингу.

Оперативний лізинг – характеризується тим, що лізингоодержувач за своєю заявкою отримує в платне користування від лізингодавця об'єкта лізингу на строк не менш строку, в період якого амортизується 90% вартості об'єкту лізингу, визначеної в день укладання договору. Після закінчення договірної строку, договір може бути продовжений або об'єкт лізингу може бути повернутий лізингодавцю, або переданий повторно в користування іншому лізингоодержувачу за самостійним договором лізингу.

Оперативний лізинг має такі особливості:

• орендодавець не розраховує покрити всі свої витрати за рахунок надходжень від одного лізингоодержувача;

• строки оренди не охоплюють повного фізичного зносу майна;

• ризик збитків від псування або втрати майна лежить головним чином на лізингодавці;

• після закінчення встановленого строку майно повертається лізингодавцю.

Різновидом фінансового лізингу є зворотний лізинг. У цьому випадку власник, наприклад обладнання, продає його лізингової компанії й одночасно складає договір лізингу на продане устаткування.

У залежності від того, хто здійснює обслуговування обладнання, лізинг поділяється на чистий (нетто) і бруто. У бруто головний обов'язок по обслуговуванню покладається на лізингодавця.

Стосовно орендованого майна лізинг поділяється на:

• чистий лізинг, коли додаткові видатки з обслуговування орендованого майна покладаються на орендаря;

• повний лізинг, при якому орендар бере на себе всі видатки з технічного обслуговування зданого в оренду обладнання.

Розвиток лізингових стосунків може здійснюватися шляхом здачі в оренду цілих промислових підприємств, що викликає застосування роздільного лізингу. Він характеризується широкомасштабністю та наявністю більшої кількості фінансово-кредитних відносин при виконанні угод.

Лізинг істотно відрізняється від оренди. На відміну від орендаря лізингоодержувач не тільки одержує об'єкт у приватне користування, але на нього покладаються традиційні обов'язки покупця, пов'язані з правом власності і оплати майна, відшкодування збитків від випадкової втрати майна, його страхування, ремонт. Проте власником майна в цьому випадку залишається лізингодавець. Лізингоодержувач на відміну від орендаря, виплачує лізингодавцю не щомісячну (щоквартальну) плату за право користування об'єктом, а його повну вартість.

Лізинг відрізняється від банківського кредиту, при якому банк залишає за собою право власності на майно заставодавця. При лізингових стосунках після закінчення строку оренди та виплати всієї суми орендної плати об'єкт залишається власністю лізингодавця.

Щодо правових засад розвитку лізингу слід відзначити, що в західних країнах правове регулювання здійснюється по-різному. Наприклад, в Бельгії, Франції, Італії, Німеччині діє окреме законодавство по лізингу. Однак у США й Англії лізингові операції регулюються не спеціальними законодавчими актами, а судовими рішеннями і лізинговою практикою відомих компаній.

У США правовою основою в цьому питанні є Кодекс внутрішніх доходів США і Правила проведення лізингових операцій, що періодично друкує служба оподаткування. В Англії договір лізингу – це угода довгострокової дії, який називають оренди-продажу. При цьому включення в текст домовленості опціону на право наступної покупки орендованого обладнання автоматично позбавляє права називатися цьому договору договором лізингу. Договір лізингу визнається таким, якщо: він складений на термін, не менший 75% терміну амортизації; у ньому передбачена повна чи практично повна виплата вартості обладнання.

У Франції договір лізингу називається договором кредиту-оренди. Його критерії передбачають: 1) устаткування повинне бути спеціально купленим для наступної передачі в оренду; 2) орендар має право купити власність після закінчення терміну дії договору за ціною, установленною на момент складання договору; 3) опціон на право наступної покупки обладнання є обов'язковим.

Критерії лізингу у Німеччині: 1) термін контракту - від 40 до 80% терміну амортизації; 2) вартість опціону повинна співвідноситися з вартістю обладнання.

У Бельгії критеріями лізингу є: 1) обладнання повинно використовуватися орендарем тільки з професійним ланцюгом; 2) обладнання повинне бути спеціально купленим за замовленням майбутнього орендаря; 3) термін оренди повинний співвідноситися з терміном експлуатації обладнання; 4) орендну плату варто встановлювати так, щоб повернути вартість орендованого майна в термін дії договору; 5) опціон на право наступної покупки устаткування за залишковою вартістю є обов'язковим.

У практиці України в договорі лізингу опціон на право наступної покупки відсутній, без конкретних вказівок на умови продажу, тому для продажу устаткування необхідно скласти новий договір: купівлі-продажу. Це є головною відмінністю вітчизняної практики від практики західних країн.

Переваги і недоліки лізингу на сучасному етапі розвитку України:

1) лізинг виступає як комерційний кредит, тобто кредит у натуральній формі, що дає можливість купувати сучасне обладнання і технології, а також нарощувати збут виробленої продукції і стає ефективним важелем маркетингу для виробників;

2) лізинг дає можливість ширше скористатися прискореною амортизацією, тобто зменшує строк окупності інвестицій і ризик, не зменшуючи орендну плату;

3) лізинг допомагає активніше користуватися інвестиційною знижкою, передбаченою в Україні при оподаткуванні прибутку.

4) активне використання лізингу сприяло б здійсненню необхідної структурної перебудови економіки України в напрямі енергозбереження, як це відбулося з економікою США після енергетичної кризи 1974 -1975 рр..

Для подальшого розвитку лізингу в Україні необхідно: 1) широке залучення іноземних інвестицій; 2) надання платіжних пільг при тимчасовому ввозі устаткування; 3) надання лізингодавцю податкових пільг при покупці вітчизняного устаткування; 4) використання іноземної допомоги не на закупівлю обладнання, а на лізинг, що приводить до економії валюти, використання обладнання у вітчизняних умовах, його своєчасного ремонту й обслуговування.; 5) створення лізингових відділів і дочірніх компаній при машинобудівних заводах; 7) використання лізингу на компенсаційних умовах для переробки вітчизняної сировини.

Широке розповсюдження лізингового бізнесу на вітчизняному ринку лізингових послуг в значній мірі залежить від рівня ефективності лізингових операцій.

Визначення ефективності лізингу необхідно, по-перше, для порівняння його з іншими формами фінансово-господарських операцій, по-друге, для глибокого економічного аналізу відношення доходів від проведення лізингової угоди до поточних затрат на їх одержання.

Основою економічного механізму взаємовигідних відносин між лізингодавцем і лізингоодержувачем є розмір лізингових платежів.

Лізингові платежі виплачуються в період дії лізингової угоди і включають в себе амортизаційні відрахування на повне відтворення переданого в лізинг майна і лізинговий відсоток.

Лізинговий відсоток повинен покривати лізингодавцеві накладні витрати за лізинговою угодою, а також забезпечити лізингодавцю прибуток. Джерелом виплати лізингового відсотка є сукупний дохід лізингоодержувача, що утворюється в період використання майна.

Крім того, при визначенні фактичного розміру лізингових платежів необхідно враховувати коефіцієнт дисконтування - очікувану норму доходу від капітальних вкладень в лізингову операцію.

Висновки з даного дослідження. Фінансовий лізинг є важливим джерелом фінансового забезпечення інвестиційної діяльності сільськогосподарських товаровиробників та важливим фактором оновлення їх матеріально-технічної бази.

Розвиток фінансового лізингу в аграрній сфері стримується недостатнім науковим, організаційним, правовим та фінансовим забезпеченням. Його ефективне функціонування фінансового лізингу ускладнюється через кризові явища у національній економіці, недосконалість державного моніторингу лізингу, мінливе правове середовище, низький рівень інформаційного забезпечення.

Перевагами лізингу є те, що в сучасних умовах він дає можливість купувати сучасне обладнання і технології, а також нарощувати збут виробленої продукції.

Для подальшого розвитку лізингу в Україні необхідно ширше залучати іноземні інвестиції, надавати лізингодавцю податкові пільги при покупці вітчизняного устаткування.

Активне впровадження лізингових операцій на підприємствах України може стати потужним імпульсом технічного розвитку, переобладнання виробництва і структурної перебудови економіки.

Література

1. Блинов А.О. Развитие лизинга в России / Малый бизнес Москвы.- М.: 1998. – 186 с.
2. Внукова Н.Н., Ольховикова О.В. Мир лизинга. – Харьков, Основа, 1994.- 166 с.
3. Гайдуцкий П.І., Лобас М.І. Відродження МТС.- К.: НВАТ "Агроінком", 1997.- 501 с.
4. Гольдштейн Р.П., Князев Ю.С. Сущность и технология осуществления лизинговых операций. – М., НПО ВНИ Стройдормаш, 1992.- 232 с.
5. Горемыкин В.А. Основы технологии лизинговых операций: Учебное пособие / Ин-т междун.экон.связей.-М.; Ось-89, 2000.-512 с.
6. Ивин Л.Н., Карпов Э.А., Ольховикова О.Е. Лизинг в рыночной экономике. Учебное пособие. – К., НМКВО, 1992.- 140 с.
7. Карп М.В., Махмутов Р.А., Шабалин Е.М. Финансовый лизинг на предприятии.-М.; Финансы ЮНИТИ.- 119 с.
8. Корбут Л., Лужинович Е. Состояние и тенденции развития лизинга в зарубежных странах. – М., Агропромиздат, 1991.- 30 с.
9. Прилуцкий Л. Финансовый лизинг. Правовые основы, экономика, практика. – М.: «Ось-89»,1997.- 272 с.
10. Рекомендації по лізинговому обслуговуванню сільськогосподарських підприємств // Практичний посібник, ІАЕ УААН. - К.,1998.-70 с.